

Literární klasika čtivě? Edice *CooBoo Classics*

Radek Malý

FSV UK v Praze, radek.maly@fsv.cuni.cz

Klasická literatura zaujímá ve školní výuce pevné a dlouhodobě stabilní místo. Je součástí kánonu, opírá se o tradici a je vnímána jako základ kulturní gramotnosti. Zároveň však patří k těm oblastem literární výuky, které jsou pro žáky často spojeny s ambivalentními – ne-li přímo negativními – očekáváními. „Povinná četba“ se v běžném pojetí stává synonymem textů obtížných, vzdálených, jazykově i tematicky cizích, jejichž čtení je spíše úkolem než dobrovolnou zkušeností. Tento rozpor mezi kulturní hodnotou klasických děl a jejich školní recepcí není nový, v posledních letech se však znovu dostává do popředí v souvislosti s proměnami ediční praxe.

Právě edice klasických děl představují jeden z klíčových prostředníků mezi literárním textem, školou a současným mladým čtenářem. Nejde přitom pouze o technickou otázku dostupnosti či grafické podoby knihy. Každé nové vydání klasického díla s sebou nese určitý interpretační rámec: volbu překladu, podobu edičního aparátu, způsob, jakým je kniha prezentována a uváděna do oběhu. Edice tak nejsou neutrálními obaly „hotových“ textů, ale aktivně se podílejí na tom, jak jsou tato díla čtena, chápána a ve školním prostředí používána.

V českém knižním prostoru se dlouhodobě objevují snahy různými edičními a paratextovými prostředky klasickou literaturu přiblížit novým čtenářům, zejména mladší generaci. Jedním z nejvýraznějších příkladů je edice *CooBoo Classics*, která se zaměřuje na vydávání světové i české literární klasiky v podobě, jež má být čtenářsky vstřícná a atraktivní. Cílem našeho článku není hodnotit edici *CooBoo Classics* z pohledu její literární kvality ani zpochybňovat její ediční záměry. Naopak – vycházíme z přesvědčení, že podobné edice představují legitimní a v mnoha ohledech přínosnou odpověď

na proměnu čtenářských návyků. Spíše chceme ukázat, jakým způsobem je klasická literatura v této edici uchopena, jaké představy o čtení a „čtivosti“ vytváří jejich veřejná prezentace a jaké důsledky z toho plynou pro školní práci s literárním textem.

Zvláštní pozornost bude věnována rozdílu mezi jazykovou přístupností textu a jeho literární náročností, roli nových překladů a významu edičních paratextů, zejména doslovů, jako interpretační pomůcky. Článek se opírá jak o analýzu veřejného diskursu, jímž je edice představována, tak o existující odborné reflexe nových překladů. V závěru se pokusíme formulovat několik podnětů pro učitele, kteří s podobnými edicemi pracují nebo o jejich zařazení do výuky uvažují.

Nakladatelství *CooBoo* vzniklo v roce 2009 jako součást vydavatelské skupiny *Albatros Media* a dlouhodobě se profiluje především na literaturu pro dospívající a mladé dospělé čtenáře. Edice *CooBoo Classics* vznikla roku 2018 a do konce roku 2025 v ní vyšlo zatím šestnáct titulů. Převážnou část edice tvoří díla anglicky a francouzsky psané světové literatury, přičemž Jane Austenová je v edici zastoupena dvěma tituly (*Emma* a *Anna Elliotová*). Ediční plán na rok 2026 počítá s rozšířením jazykového spektra i na zástupce německojazyčné literatury v podobě novely *Smrt v Benátkách* Thomase Manna.

Edice pracuje výhradně s novými překlady, na nichž se podílejí zejména překladatelé a překladatelky střední a mladší generace, mimo jiné Petr Eliáš, Zuzana Šťastná, Martin Pokorný, Viktor Janiš či Tomáš Havel. Česká literatura je zastoupena dvěma tituly, a to románem *Kříž u potoka* Karoliny Světlé a novelou *Krysař* Viktora Dyka. Každý titul je opatřen interpretačním doslovem. Autory a autorkami doslovů v edici jsou osobnosti z oblasti akademické či překladatelské obce; podíleli se na nich např. Jovanka Šotolová, Zuzana Šťastná, Hana Ulmanová či Ivo Říha. Za zmínku stojí i skutečnost, že v rámci edice byl dosud pouze jeden titul vydán také v audioknižní podobě, a to Petr a Lucie.

Zásadní vliv na recepci edice *CooBoo Classics* ve veřejném prostoru má způsob, jakým se edice sama prezentuje. Nemáme na mysli pouze oficiální anotace jednotlivých titulů, ale širší soubor textů – blogové příspěvky, publicistické články, doporučení na webových stránkách nakladatelství či osobně stylizované čtenářské reflexe. Tyto texty mají společný rys – neprezentují se jako odborný výklad, nýbrž jako pozvánka ke čtení, jejímž cílem je snížit vstupní bariéru a změnit očekávání, s nimiž čtenář ke klasické literatuře přistupuje.

V těchto textech se opakovaně objevuje obraz klasiky jako literatury, která je sice kulturně hodnotná, avšak v běžné čtenářské zkušenosti zatížená negativními konotacemi. Klasická díla jsou zde spojována s představou nudy, zaprášenosti či povinnosti, již si čtenář nese ze školních let. Tento obraz je následně konfrontován s příslibem „jiného“ čtenářského zážitku. Klasika má být znovu objevena jako literatura živá, překvapivá a – především – čtivá. Zásadní roli v tomto obratu přitom hraje nový překlad, který je prezentován jako hlavní prostředek, jímž se klasický text zbavuje své domnělé zastaralosti.

Propagace edice tak pracuje s poměrně jasnou kauzální vazbou – obtížnost klasické literatury je vysvětlována především jazykovou stránkou starších překladů, zatímco nové překlady jsou chápány jako klíč k plynulému a „bezbolestnému“ čtení. Čtivost je

zde spojována s rychlostí čtení, s pocitem, že text „ubíhá“ a s omezením potřeby vysvětlování či vyhledávání neznámých výrazů: „...jestliže musíte něco přečíst do školy, ale zároveň chcete, aby to rychle utíkalo a skvěle se to louskalo“ [*Heroine*, PR článek k edici *CooBoo Classics*, dostupné online.].

V PR článku na webu *Heroine* s názvem *Nesmrtelná klasika v novém kabátu – to je literární edice CooBoo Classics!* se tento motiv dále propojuje se školním kontextem: edice je doporučována jako vhodná volba pro povinnou četbu, která má splnit formální požadavky výuky a zároveň nabídnout čtenářský komfort a potěšení: „Čtivé přeložené díla nalákají i mladší čtenáře, kteří knihy z této edice využijí třeba jako povinnou četbu k maturitě“ [*Heroine*, PR článek k edici *CooBoo Classics*, dostupné online.].

Takové vyjádření není zavádějící v tom smyslu, že by čtenáři slibovalo něco, co edice nemůže splnit. Spíše vytváří určitý rámec očekávání, v němž je klasická literatura chápána primárně jako problém čtenářské přístupnosti. Literární náročnost textu – jeho kompoziční složitost, práce s perspektivou, ironie či ambivalence významu – zde zůstává v pozadí, protože není v centru propagačního sdělení. To je z hlediska marketingu pochopitelné, pro školní recepty však potenciálně problematické.

Významnou roli hraje také pozice překladatele. Nový překlad je prezentován nikoli pouze jako technická aktualizace, ale jako aktivní tvůrčí zásah, který umožňuje textu „vyniknout“ a stát se pro současného čtenáře znovu atraktivním. Překladatel je v těchto textech implicitně chápán jako prostředník mezi minulostí a současností, někdy dokonce jako ten, kdo klasickému dílu navrácí jeho údajně původní čtivost. Tento důraz posiluje představu, že problém klasiky neleží v samotném textu, nýbrž v jeho zprostředkování.

Texty, jimiž edice *CooBoo Classics* oslovuje své čtenáře, však nejsou odborným vyjádřením o povaze klasické literatury ani o funkci překladu; jsou součástí propagačního diskurzu, jehož úkolem je motivovat ke čtení. Právě proto je nelze číst doslovně ani jim přisuzovat normativní platnost pro školní práci s textem. Naopak představují důležitý materiál pro pochopení toho, s jakými představami o „čtivé klasice“ mohou žáci a studenti ke knize přicházet ještě předtím, než ji otevřou.

Jedním z klíčových pojmů, které se v souvislosti s edicí *CooBoo Classics* opakovaně objevují, je čtivost. V běžném čtenářském i propagačním rámci jde o pojem intuitivně srozumitelný a pozitivně konotovaný: čtivá kniha se dobře čte, neklade odpor a čtenáře neunavuje. Právě tato intuitivní srozumitelnost však může vést k pojmovému zjednodušení, které je při školní práci s literaturou problematické. Pro odbornou reflexi proto považujeme za užitečné rozlišit mezi čtivostí a čitelností, dvěma pojmy, které jsou v běžném užívání často zaměňovány, ačkoli označují odlišné roviny čtenářské zkušenosti.

Čitelnost zde chápeme především jako vlastnost jazykovou. Týká se míry, v níž je text srozumitelný stran slovní zásoby, syntaxe a idiomatických výrazů. V kontextu překladu klasických děl se čitelnost často spojuje s modernizací jazyka – s omezením archaismů, s plynulejším slovosledem nebo s odstraněním výrazů, které pro současného čtenáře ztratily významovou průhlednost. Zvyšování čitelnosti může bezpochyby

usnadnit první kontakt s textem a snížit dekodovací zátěž, již čtenář musí vynaložit, aby porozuměl základnímu smyslu sdělení.

Pojem čtivost naproti tomu směřuje k rovině estetické a recepční. Souvisí zejména s rytmem vyprávění, se stavbou textu, s prací s napětím a významem. Čtivý text není nutně textem jednoduchým ani jazykově nenáročným; jeho čtivost může spočívat právě v tom, že čtenáře vtahuje do interpretační hry, nutí jej přemýšlet, vracet se k pasážím a zvažovat různé možnosti výkladu. V tomto smyslu je čtivost kategorií, která se nevztahuje pouze k jazyku, ale k celkové poetice díla.

V propagačním diskursu edice *CooBoo Classics* tyto dvě roviny často splývají. Čtivost je zde implicitně ztotožňována s čitelností: text je považován za čtivý především proto, že je jazykově plynulý a nevyžaduje zvýšené úsilí při porozumění. Takové pojetí je z hlediska motivace čtenáře pochopitelné, avšak pro školní práci s literaturou nedostačující. Pokud totiž přijmeme předpoklad, že zvýšená čitelnost automaticky znamená vyšší čtivost, riskujeme, že přehlédneme samotnou podstatu literární zkušenosti, která spočívá v setkání s textem jako významově otevřeným a interpretačně náročným útvarům.

Pro učitele je toto rozlišení obzvláště důležité. Žáci mohou k textům z edice *CooBoo Classics* přistupovat s očekáváním „snadného čtení“, které je utvářeno jak ediční prezentací, tak obecnými představami o moderním překladu. Setkání s literárním textem, jenž si i přes jazykovou průchodnost zachovává svou strukturální a významovou komplexitu, pak může vyvolat zklamání nebo pocit rozporu mezi očekáváním a skutečnou zkušeností. Právě zde se otevírá prostor pro pedagogickou intervenci – místo aby byl tento rozpor vnímán jako selhání textu či edice, může se stát východiskem pro reflexi toho, co vlastně od literárního čtení očekáváme.

Analýzy novějších překladů vydávaných v edici *CooBoo Classics* ukazují poměrně jednoznačný obraz. V případě próz Jane Austenové vyjdeme ze zevrubné srovnávací analýzy provedené v diplomové práci Lucie Hrochové *New Translations of Jane Austen's Novels in the CooBoo Classics Edition: Focusing on Irony and Free Indirect Discourse*, která systematicky porovnává starší a novější české překlady vybraných románů. Autorka práce zde ukazuje, že překladatelské zásahy se soustřeďují především na úroveň lexika a syntaxe, zatímco základní narativní a stylistické principy původního díla zůstávají zachovány.

Hrochová zároveň přesvědčivě dokládá, že nové překlady nijak nenarušují klíčové rysy poetiky Austenové. Kompoziční struktura textu, práce s perspektivou vypravěče, ironický odstup i jemné významové posuny zůstávají zachovány; platí to zejména pro volnou nepřímou řeč, která představuje jeden z určujících prostředků autorčina vyprávění a zároveň významnou interpretační výzvu pro čtenáře. Nové překlady tuto techniku neodstraňují ani nezjednodušují, ale zachovávají ji v podobě, která je jazykově přirozenější pro současného čtenáře.

Zde se ukazuje rozpor mezi propagačním obrazem „snadno čitelné klasiky“ a skutečnou textovou zkušeností. Přestože se čtenář nemusí potýkat s jazykovými archaismy, zůstává konfrontován s literárním textem, který vyžaduje pozornost, schopnost

rozlišovat perspektivy a citlivost k ironii. Literární náročnost se tedy neztrácí, pouze se přesouvá z roviny jazykového dekodování do roviny interpretační. To je posun, který může být pro školní výuku přínosný, pokud je správně pojmenován a didakticky využit.

Z pedagogického hlediska je tento moment zásadní. Nové překlady mohou odstranit jednu z bariér, jež brání vstupu do textu, ale samy o sobě nezaručují „snazší“ čtení ve smyslu porozumění literárnímu dílu. Pokud je klasický text prezentován výhradně jako plynulé a zábavné čtení, může být následná zkušenost žáků s jeho významovou složitostí vnímána jako rozčarování. Naopak pokud je jazyková přístupnost chápána jako otevření prostoru pro hlubší interpretační práci, stává se nová edice účinným nástrojem výuky.

Součástí každého vydání literárního díla je vedle samotného textu také ediční rámec: doslovy, předmluvy, anotace, grafická úprava či způsob, jakým je kniha veřejně představována. Tyto prvky nepatří k literárnímu dílu v úzkém slova smyslu, přesto však významně ovlivňují způsob jeho čtení a interpretace. V literární teorii se pro tuto oblast vžil pojem paratext, jímž jsou označovány texty a signály, které čtenáře k dílu přivádějí, uvádějí jej do kontextu a předznamenávají možný způsob porozumění (srov. pojem paratext v literární teorii, zejména u Gérarda Genetta).

V edici *CooBoo Classics* hrají tyto paratextové prvky výraznou roli. Na prvním místě nelze nezmínit vizuální podobu knih, jejichž obálky jsou navrženy tak, aby oslovily mladší čtenáře, aniž by rezignovaly na obecnější estetickou přitažlivost. Od roku 2023 je navíc v edici přímo na obálce knihy uváděno jméno překladatele, což lze chápat jako další prvek edičního rámce, jenž zviditelňuje roli překladu jako specifického zprostředkování literárního textu.

Především však v edici paratexty vystupují v podobě doslovů. Ty jsou psány s ohledem na čtenáře, který se s klasickým textem setkává poprvé, a snaží se nabídnout základní orientaci v historickém, kulturním či poetickém kontextu díla. Doslovy tak plní funkci interpretační nabídky: naznačují možné čtenářské cesty, upozorňují na klíčové motivy nebo stylistické rysy a pomáhají překlenout vzdálenost mezi dobou vzniku textu a současností.

Z pohledu školní práce s literaturou je tento aspekt edice nepochybně přínosný. Doslov může posloužit jako opora pro učitele i žáky. Zároveň však právě zde vyvstává potřeba jasného vymezení rolí. Doslov není součástí literárního díla a neměl by být chápán jako jeho závazný výklad, nýbrž jako jeden z možných interpretačních klíčů. Pokud je tato hranice zamlžena, hrozí, že čtenář přijme nabízenou interpretaci jako hotovou a uzavřenou, místo aby se s textem konfrontoval samostatně.

Didakticky produktivní přístup proto spočívá v promyšleném zacházení s edičním rámcem. Doslov může být čten až po samotném textu, případně využit selektivně k objasnění konkrétních problémů, nikoli jako návod „jak text chápat“. Stejně tak je možné pracovat s anotací či propagačními texty jako s materiálem k reflexi čtenářských očekávání: žáci mohou porovnávat, co jim ediční rámec sliboval, a co jim skutečná četba přinesla.

Takto lze ediční rámec chápat nikoli jako konkurenci školní interpretace, ale jako její potenciální nástroj. Aby se jím skutečně stal, je však nezbytné zachovat jasné rozlišení mezi literárním textem a jeho paratexty a nenechat interpretační odpovědnost přejít ze čtenáře na vydavatele. Právě v tomto bodě se rozhoduje o tom, zda edice klasických děl budou ve škole fungovat jako prostředek k rozvíjení čtenářské a interpretační kompetence, nebo pouze jako komfortní náhrada práce s náročným textem.

Škola tak stojí před úkolem, který nelze delegovat ani na edici, ani na překladatele. Musí aktivně pracovat s tím, jak je klasická literatura rámována, a zároveň chránit prostor pro otevřené čtení. Edice typu *CooBoo Classics* mohou být v tomto procesu cenným spojencem – pokud jsou používány s vědomím svých možností i limitů. Nezastupují interpretaci, ale mohou ji iniciovat; nenahrazují učitele, ale poskytují mu další nástroj.

Edice klasických děl určené současnému čtenáři představují důležitý fenomén, který si zaslouží pozornost nejen literární kritiky, ale i školní praxe. Edice *CooBoo Classics* ukazuje, že klasická literatura může být vydávána způsobem, jenž respektuje současné čtenářské návyky a zároveň zachovává literární kvality původních textů. Nové překlady snižují jazykovou bariéru a usnadňují vstup do díla, samy o sobě však nemění jeho literární povahu ani interpretační náročnost.

Analýza ediční prezentace i konkrétních textových změn ukazuje, že pojem čtivosti je v tomto kontextu třeba chápat opatrně. Jazyková průchodnost neznamena automaticky jednoduchost čtenářské zkušenosti a moderní překlad neodstraňuje potřebu interpretační práce. Klasická literatura zůstává náročná právě v tom smyslu, v jakém je literaturou: klade otázky, pracuje s ironií, významovou ambivalencí a vyžaduje aktivní čtení.

Zvláštní roli v tomto procesu hraje ediční rámec. Tak budeme v následujícím textu souhrnně označovat doslovy a další paratexty, které čtení klasických děl doprovázejí. Tyto prvky mohou čtenáře orientovat a pomoci mu překonat historickou či kulturní vzdálenost, zároveň však nesou riziko, že se stanou náhradou samostatné interpretace. Pro školní práci s literaturou je proto zásadní zachovat jasné rozlišení mezi literárním textem a jeho výkladem a zacházet s edičním aparátem vědomě a kriticky. Z pohledu výuky českého jazyka a literatury lze edice typu *CooBoo Classics* chápat jako příležitost. Nabízejí učitelům texty, které jsou jazykově přístupnější, a umožňují přesunout pozornost od překonávání lexikálních obtíží k otázkám významu, kompozice a interpretace. Tento potenciál se však naplní pouze tehdy, pokud čitelnost nebude zaměňována za čtivost a pokud ediční rámec zůstane nástrojem, nikoli autoritou.

Klasická literatura nepotřebuje být zbavena své náročnosti, aby byla čtena. Potřebuje být vydávána a vyučována způsobem, který respektuje rozdíl mezi textem, jeho edičním rámcem a interpretací. Právě v tomto rozlišení se otevírá prostor pro smysluplné setkání žáků s literární klasikou – nikoli jako s povinným úkolem, ale jako s textem, který má co nabídnout i současnému čtenáři.

Literatura

- Austenová, J. (2022). *Emma*. Přel. Lucie Mikolajková. CoBoo.
- Austenová, J. (2024). *Anna Elliotová*. Přel. Zuzana Šťastná. CoBoo.
- Genette, G. (1997). *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge University Press.
- Hrochová, L. (2023). *New Translations of Jane Austen's Novels in the CoBoo Classics Edition: Focusing on Irony and Free Indirect Discourse*. Diplomová práce. FF MU.
file:///C:/Users/R%C3%A1da/Downloads/MA_Thesis_Hrochova_Archive.pdf
- Nesmrtelná klasika v novém kabátu: literární edice CoBoo Classics*. Heroine.
<https://www.heroine.cz/pr-clanky/nesmrtelna-klasika-v-novem-kabatu-to-je-literarni-edice-cooboo-classics>
- Neprávem opomíjené knihy*. CoBoo.
<https://www.cooboo.cz/aktualita/nepravem-opomijene-knihy/>
- O nás*. CoBoo. <https://www.cooboo.cz/c/o-nas/>
- Vrátilová, B. *Hlasujte, hlasujte, hlasujte!* CoBoo.
<https://www.cooboo.cz/aktualita/hlasujte-hlasujte-hlasujte/>